

Rīgā,

07.11.2019

Adresāti:

(Vēstule nosūtīta elektroniski)

Pārresoru koordinācijas centrs: sigita.snikere@pkc.mk.gov.lv

Labklājības ministrija: Liene.Kaulina-Bandere@lm.gov.lv; Diana.Jakaite@lm.gov.lv;
Elina.Celmina@lm.gov.lv

Izglītības un zinātnes ministrija: liga.buceniece@izm.gov.lv

Veselības ministrija: Marta.Krivade@vm.gov.lv

Komentāri par Nacionālā attīstības plāna 2021. - 2027. gadam pirmo redakciju

Biedrība Latvijas Bērnu labklājības tīkls (tālāk biedrība) iepazinusies ar izstrādāto un diskusijai nodoto NAP 2027 un vēlamies dot savu pienesumu šī nozīmīgā valsts stratēģiskās virzības plānošanas dokumenta uzlabošanā. Kā biedrība, kas apvieno nevalstiskās organizācijas un ekspertus no dažādām nozarēm, tostarp sociālās aizsardzības, izglītības, veselības un kuru mērķa grupa ir bērni un ģimenes ar bērniem, visvairāk uzmanības pievēršam tieši prioritātei "Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki" un rīcības virzieniem, kuros iekļautās tēmas ir būtiskas ģimenēm un bērniem.

Esam gandarīti par to, ka divi no trim izvirzītajiem stratēģiskajiem mērķiem vērsti uz sociālā taisnīguma un sabiedrības solidaritātes stiprināšanu. Tāpat pozitīvi izceļams ir, kaut tikai simboliskais, prioritāšu ranžējums, kas kā pirmo prioritāti uzsvēr stipras ģimenes. Tas ļauj cerēt, ka arī valsts reālpolitika un budžeta sadalījuma atbildīs šeit izvirzītajām prioritātēm un mērķiem, kā tas apgalvots tekstā [37], kur skaidrota NAP 2027 izvirzīto stratēģisko mērķu jēga un ietekme uz valsts darbu plānošanas periodā.

Mums ir arī vairāki komentāri un jautājumi NAP 2027 saistībā, kas ir apkopoti pievienotajā dokumentā un ar kuriem vēršamies pie Jums, cerot, ka tie tiks ņemti vērā, veidojot šī plāna gala redakciju.

Ar cieņu,

Latvijas Bērnu labklājības tīkla biedru vārdā:

Daiga Eiduka

LBLT valdes priekšsēdētāja

Kontaktiem: info@bernulabklajiba.lv ; tel: 29205717

Biedrības Latvijas Bērnu labklājības tīkls komentāri par NAP 2027 1. redakciju.

VISPĀRĒJIE KOMENTĀRI:

- 1) **NAP 2027 plānoto mērķa vērtību plašā amplitūda** - kā redzams no rīcības virzienu mērķa indikatoriem, tiek pieļauta iespēja, ka definētie rīcības virzieni, tai skaitā tie, kas ir kritiski svarīgi ģimeņu ar bērniem un kopumā Latvijas iedzīvotāju dzīves kvalitātei, līdz 2027. gadam **paliek bez uzlabojuma vai tikai nebūtiski uzlabojās**. Jau šobrīd *ienākumu nevienlīdzības un nabadzības un sociālās atstumtības riska rādītāji* Latvijā ir vieni no augstākajiem Eiropas Savienībā, uz ko arī norāda Eiropas komisija savos 2019. gada ieteikumos par valsts reformu programmu Latvijai¹. Tāpat ilgstošās problēmas *veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu pieejamībā un kvalitātē, kā arī adekvātas un apmaksājamas dzīvesvietas trūkums*, jo sevišķi cilvēkiem ar īpašām vajadzībām vai nelieliem ienākumiem, tostarp arī ģimenēm ar bērniem, rada aizvien jaunas sociālās problēmas un nekādi neveicina NAP definēto 3 stratēģisko mērķu (Vienlīdzīgas iespējas; Produktivitāte un ienākumi; Sociālā uzticēšanās) sasniegšanu.

IETEIKUMS: Ja plānotie rezultāti NAP 2027 ietvaros, kā norādīts skaidrojumā, tiek sasaistīti ar plānošanas periodā pieejamo finansējumu, ierosinām **piesaistīt indikatoru vērtības ikgadējam IKP kā Latvijas ekonomikas izaugsmes rādītājam**, piemēram, nosakot koeficientu indikatora vērtības aprēķinam. Tādējādi **tiktu nodrošināta tieša sasaiste starp valsts ekonomisko izaugsmi, investīcijām sociālās situācijas uzlabošanā un plānotajiem rezultātiem.**

- 2) **Deklaratīvas, abstraktas prioritātes un mērķi** - kā vienu no 6 prioritātēm NAP 2027 izvirza **“Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki”**. Tomēr šo prioritātes mērķi skaidrojošais teksts neizceļ specifiskus stratēģiskās rīcības virzienus un konkrētas mērķa grupas. Ja pieņemam, ka mērķis ir mazināt ienākumu nevienlīdzību un uzlabot atbalstu sabiedrības mazaizsargātajās grupās, būtu svarīgi norādīt **visas mērķa grupas**, kuras atbilstoši statistikai ir visvairāk pakļautas nabadzības riskam, tostarp, **viena vecāka ģimenēm, daudz bērnu ģimenēm, ģimenēm, kurās ir bērni ar speciālām vajadzībām**. Tāpat netop skaidrs, ar konkrēti kādiem **atbalsta mehānismiem** (piem. caur nodokļu atvieglojumiem vai sociālo pabalstu celšana, īres izmaksu subsidēšana ģimenēm ar zemiem ienākumiem utml., vai arī caur psiho-sociālo atbalstu, kā piem. bezmaksas vecāku prasmju attīstošas programmas, psihologa un atbalsta grupu nodrošināšana viena vecāka ģimenēm vai ģimenēm, kurās aug bērni ar speciālām vajadzībām utml.) plānots atbalstīt ģimenes. Tikpat plašs formulējums saglabāts arī rīcības virzienos un mērķos, aprakstot tajos vēlamos uzlabojumus, bet nefokusējoties uz konkrētiem rīcības virzieniem un uzdevumiem.

IETEIKUMS: definēt specifiskas valsts politikas prioritātes un izvirzīt konkrētus, izmērāmus mērķus attiecībā uz ģimenēm ar bērniem prioritātē **“Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki”**.

KOMENTĀRI PAR ATSEVIŠĶAJIEM RĪCĪBAS VIRZIENIEM, RĪCĪBAS VIRZIENU UZDEVUMIEM UN MĒRĶA INDIKATORIEM

Iepazīstoties ar rīcību virzieniem un izvirzītajiem mērķiem, konstatējām, ka vairākos gadījumos **nav saskatāmas loģiskas sasaistes starp izvirzītajiem uzdevumi un definēto mērķi, kā arī starp**

¹ 5.6.2019. COM(2019) 514 final, ES PADOMES IETEIKUMS par Latvijas 2019. gada valsts reformu programmu

uzstādītajiem uzdevumiem un rīcības mērķiem un izvēlētajiem mērķu indikatoriem. Tādēļ rosinām pārskatīt un veikt precizējumus atsevišķos rīcību uzdevumu formulējumos un mērķu indikatoros, lai starp tiem būtu tieša sasaiste un būtu iespējams mērīt mērķu un uzdevumu izpildes progresu.

Zemāk esam apkopājuši komentārus un ieteikumus, kuros norādām uz šādām neatbilstībām kā arī rosinām veikt papildinājumus un precizējumus izvirzītajos uzdevumos un indikatoros:

Nr	KOMENTĀRS
Prioritāte “Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki”	
[47-49]	<p>Aprakstā kā problēmas izceltas sabiedrības novecošanas, kā arī emocionāli-psihoģiskās spriedze. No savas puses vēlamies lūgt papildus izcelt ne mazāk būtiskas problēmas, kas apdraud [46] definētā mērķa par ...<i>“iekļaujošu sabiedrību, kurā dzimst vairāk ērnu, ir vairāk laimīgu ģimeņu, atbildīgu un par nākotni drošu bērnu vecāku”</i> sasniegšanu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • ģimeņu ar bērniem nabadzība - šobrīd bērna ienākšana ģimenē rada būtisku finansiālo slogu vecākiem, pie kam šī brīža nodokļu sistēma to ne tikai nemazina, bet, salīdzinājumā ar māsaimniecību bez bērniem, pat pasliktina. Vecāki, pieņemot lēmumu par bērna ienākšanu ģimenē un uzņemoties atbildību par tā audzināšanu, veic valstiski nozīmīgu funkciju, tādēļ ģimene ar bērniem būtu nevis materiāli “jāsoda”, bet visos iespējamajos veidos jāatbalsta. Nepietiekamais materiālais un sociālais atbalsts ģimenēm ar bērniem ne tikai neveicina bērnu dzimstību, bet ir bijis par iemeslu ilgstošai ģimeņu aizbraukšanai no valsts kā arī vairojis sociāli nelabvēlīgo ģimeņu skaitu un ar to saistītās problēmas (bērnu nonākšana ārpusģimenes aprūpē, bērnu un jauniešu atkarības utml.). • sabiedrību segregējoša izglītības sistēma - Latvijā šobrīd ir 113 internātskolu, kur bērni ar dažādām vajadzībām ir izolēti no sabiedrības kā arī no savām ģimenēm. Valsts un pašvaldību uzdevums ir nodrošināt skolu pieejamību, lai bērni varētu mācīties tuvāk savai dzīves vietai un iekļaujošā vidē un tādējādi kļūt par atbildīgu, laimīgu un sociāli integrētu indivīdu kā teikts definētajā mērķī.
Rīcības virziens: Uz cilvēku centrēta veselības aprūpe	
[51]	<p>Jauniešu labbūtības pētījums Baltijā² parāda, ka 26 % jaunieši Latvijā ekonomē uz veselības rēķina un neapmeklē ārstu, lai gan aptuveni trešā daļa jauniešu saka, ka viņiem ir ilgstošas veselības problēmas. Jānodrošina starpdisciplināra pieeja, piesaistot arī universitāšu resursus, lai nodrošinātu vispārējai bērnu populācijai tiesības uz pilnvērtīgu attīstību, veselību un dzīvību atbilstoši ES līmenim. Latvija ilgstoši ir pirmā vietā ES pēc jaunatklāto HIV/AIDS gadījumu skaita, dzīvildzes samazinājuma no ārējiem nāves cēloņiem, u.c. Lielai daļai bērnu ir oficiāli nekur nenofiksēti stājas un psihosomatiski traucējumi, kas, bērnam pieaugot, rada sociālus un ekonomiskus zaudējumus valstij, attiecīgi samazinot veselīgi nodzīvoto gadu skaitu. Izglītības un veselības ministrijām, iesaistot pētniekus un citus jomas ekspertus, kopīgi jāizstrādā nepieciešamā rīcība turpmākai bērnu attīstības un veselības nodrošināšanai, mazinot pastāvošo plaisu starp būtiskiem bērnu veselības un attīstības rādītājiem Baltijas un citu ES valstu kontekstā.</p>
[64]	<p>Bērniem uz pieņemšanu pie dažādu jomu valsts apmaksātajiem speciālistiem jāgaida vairākus mēnešus, pat līdz gadam, kaut gan tieši bērnībā, kad notiek strauja bērna</p>

²“Jauniešu dzīves kvalitātes izpēte Baltijas valstīs” projekta ziņojums, Rīga, 2018, Erasmus+: Jaunatne darbībā stratēģiskās partnerības projekts (Nr. 2017-2-LV02-KA205-001657)

	<p>attīstība, novēlota slimību diagnostika un ārstēšana var atstāt paliekošus veselības traucējumus. Kā īpaši problemātiska bērniem minama piekļuve zobārstiem.</p> <p>Rosinām uzdevumos kā specifisku mērķa grupu izcelt bērnus un jauniešus, kā arī piemērot attiecīgu indikatoru, kas norāda uz veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību bērniem un jauniešiem.</p>
[64-68]	<p>[54] Tekstā jau pieminēta nedziedināmi slimo cilvēku mērķa grupa, kuru aprūpei nepieciešama starpnozaru sadarbība, tādēļ rosinām izdalīt šeit kā atsevišķu mērķa grupu bērnus, kam nepieciešama paliatīvā aprūpe un papildināt rīcības virziena sadaļu ar uzdevumu izveidot valsts finansētu multifunkcionālu sociālās rehabilitācijas centru bērniem, kas atrodas paliatīvā aprūpē un viņu ģimenēm. Bērnu, kuriem nepieciešama paliatīvā aprūpe, skaits ir pēdējo 10 gadu laikā trīskāršojies (bija ap 200, tagad ap 600) un esošā sistēma ierobežotās kapacitātes dēļ, jo īpaši reģionos, nespēj nodrošināt visiem bērniem un viņu aprūpētājiem pietiekamu, jo īpaši sociālo rehabilitāciju un psiho-emocionālo atbalstu. Tāpat šobrīd reģionos nav pieejams speciālistu atbalsts vecākiem, kuru bērnam nepieciešama paliatīvā aprūpe.</p> <p>Kā indikatorus, kas liecina par uzdevuma izpildi un kopumā bērnu paliatīvās aprūpes sistēmas efektivitāti, rosinām :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gultas skaits stacionārā bērniem ar paliatīvo aprūpi; (izveidojot profesionālu paliatīvās aprūpes hospisu, stacionāra gultu skaits bērniem ar paliatīvo aprūpi būtiski samazinās); • Neatliekamās palīdzības izsaukumu skaits pie bērniem, kam nepieciešama paliatīvā aprūpe (pie pieejamas, efektīvas atbalsta sistēmas izveides samazinātos neatliekamas palīdzības izsaukumu skaits); • Vecāku atgriešanās darba tirgū; (paliatīvās aprūpes sistēmas pilnveide pozitīvi ietekmē vecāku iespējas atgriezties darba tirgū);
Rīcības virziens: Psiholoģiskā un emocionālā labklājības	
[70]	<p>Var tikai daļēji piekrist apgalvojumam, ka nevienlīdzība un atstumtība ir krīzes sekas. Kā liecina neskaitāmi pētījumi nevienlīdzības jomā, nevienlīdzība un sociālā atstumtība parasti ir cieši saistīta ar ilgstošām sociālām un materiālām grūtībām un bieži tiek "pārmantota", tādēļ nav pietiekami tikai veikt atbalsta sistēmas pilnveide psiho-emocionālo krīžu gadījumiem, bet it nepieciešams veidot kopumā efektīvu un elastīgu sociālā atbalsta sistēmu, kas reaģē uz indivīda vajadzībām.</p> <p>Bez tam, vēlamies izcelt pusaudžus un jauniešus kā īpašu risk grupu un nepieciešamību uz atbilstošas palīdzības sniegšanu krīzē nonākušiem; kā arī vērst uzmanību uz to, ka bieži tieši skolas vide un skolas sistēma ir tā, kas veicina bērnu un jauniešu izstumšanu un rada riskus viņu psiho-emocionālai labbūtībai</p>
[74, 75, 76]	<p>Nav saskatāma sasaiste starp mērķi un indikatoru. Rosinām indikatorus pārnest uz prioritāti "Uz cilvēku centrēta veselības aprūpe" un aizvietot ar mērķa indikatoriem, kā piem. Statistikas datiem par pašnāvībām (gan bērnu, gan pieaugušo vecuma grupās).</p>
[78]	<p>Nav saskatāma sasaiste starp mērķi un indikatoru. Rosinām indikatoru pārnest uz Rīcības virzienu "Kvalitatīva, pieejama, iekļaujoša izglītība", apakšsadaļu "Iekļaujoša Izglītības vide" un Rīcības virzienu "Sociālā iekļaušana".</p>
[82]	<p>Rosinām pārceļt abus indikatorus uz [81], kur tie veido tiešo sasaisti ar udevumu. Savukārt [82] būtu mērāms ar citiem indikatoriem, kā piem. Vecāku aizgādības tiesību pārtraukšanas statistiku; kā arī šeit būtu noderīgs indikators, kas ataino Psiholoģiskā atbalsta un vecāku</p>

	prasmju apmācību pieejamību pašvaldībās. Tas varētu tikt izteikts kā % no visām pašvaldībām, kurās ir pieejami šādi pakalpojumi vecākiem.
[84]	Rosinām pie uzdevuma izteiktāk uzsvērt mobinga un vardarbības novēršanu jauniešu vidū. Kā arī izdalīt no nepilngadīgo pārkāpumu statistikas tieši vardarbības aspektu (nepilngadīgie, kuri ir seksuālās vardarbības u.c. veida vardarbības upuri)
[85]	Rosinām kā mērķa indikatoru noteikt arī seksuālās un reprodūktīvās veselības pratību skolēnu vidū/ piekļuvi kvalitatīvai, regulārai un sistemātiskai izglītībai un informācijai par seksuāli reprodūktīvo veselību un veselīgu attiecību veidošanu, kā arī papildināt indikatoru ar Nepilngadīgo grūtnieču statistiku.
[86]	Rosināt gan uzdevumu, gan indikatoru pārnest uz Rīcības virzienu “Kvalitatīva, pieejama, iekļaujoša izglītība”, apakšsadaļu “Iekļaujoša izglītības vide” un Rīcības virzienu “Sociālā iekļaušana”.
Rīcības virziens: “Stipras ģimenes paaudzēs”	
[87]	Ņemot vērā to, ka Rīcības virziena mērķis uzsver ģimeni kā vērtību un vēlas panākt šīs vērtības stiprināšanu sabiedrībā, mūsaprāt būtu svarīgi vienotas izpratnes veicināšanai definēt, ko NAP2027 kontekstā uzskatām par ģimeni. Šobrīd valstī nepastāv vienots, vispārpieņemts skaidrojums, kas tieši tiek izprasts ar terminu „ģimene“, tādēļ rosinām pieņemt definīciju, ko ierosināja pētnieki, kas 2018. gadā Labklājības ministrijas udevumā veica Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.–2017 ex-Post izvērtējumu: <i>Ģimene – sociāla grupa, ko veido divas vai vairākas personas, starp kurām pastāv radniecība, laulība vai saderināšanās, kurām ir kopīga mājsaimniecība un kuras dzīvo kopīgā dzīvojamā vienībā (mājā, dzīvoklī u.c.). Tādejādi termins “ģimene” varētu neaprobežoties ar attiecībām, kas balstītas tikai laulībā. Terminam “ģimene” jābūt tādām, kas atbilstu sociālajai īstenībai, radītu noteiktību un ietvertu arī citas pierādāmas ģimeniskas saites.</i>
[90]	Iebilstam pret šeit pausto apgalvojumu: <i>“Iedzīvotāji Latvijā pozitīvi novērtē līdz šim veidoto sistēmu ģimeņu ar bērniem atbalstam,...”</i> jo, kā liecina augstāk minētais Labklājības ministrijas ex-post izvērtējums (ziņojuma 76 lp), iedzīvotāju aptaujas dati liecina, ka tikai 39 % aptaujāto respondentu (ģimenes ar bērniem) bija apmierināti ar valsts atbalstu ģimenēm un 52 % bija neapmierināti un ļoti neapmierināti , kas norāda uz tieši pretējo - lielākā daļa novērtē negatīvi.
	Jau pieminētajā ģimeņu politikas ex-post novērtējumā aptaujātās ģimenes kā vienu no sāpīgākajām problēmām, kam nepieciešams atbalsts, atzīmēja mājokļa nepieejamību . Šobrīd mājokļu pieejamība kā vispārīga problēma minēta pie Prioritātes “Kvalitatīva dzīves vide un teritoriju attīstība”, Rīcības virziens “Mājoklis”, rīcības virziena uzdevumos [344-347], tomēr, ņemot vērā, ka šī ir būtiskā problēma ģimenēm, rosinām šajā rīcības virzienā iekļaut specifisku mērķi ar atsevišķu uzdevumu problēmas risināšanai.
[100]	Mūsaprāt, izvēlētais indikators „Dzīvi dzimušo bērnu īpatsvars laulībā esošiem vecākiem un ārpus laulības esošiem vecākiem“ ir tendenciozs un rada vairākus jautājumus par šī indikatora mērķi. Bez tam, ņemot vērā, ka vismaz ceturtā daļa ģimeņu ar bērniem dzīvo nabadzībā un tiek pakļauti sociālās atstumtības riskam, mūsaprāt, lietderīgāk būtu analizēt, kāda korelācija pastāv starp sociālajiem riskiem ģimenē un bērnu labbūtību, t.sk. izglītības sniegumu, fizisko un psihisko veselību un riska uzvedību.
	Rosināmt pievienot uzdevumu uzlabot pakalpojumu pieejamību pašvaldībās vecāku prasmju uzlabošanai un atbalstam
	Rosināmt pievienot uzdevumu mājokļu pieejamības uzlabošanu ģimenēm un situācijas progresu mērīt ar indikatoru par mājsaimniecību, kurā ir bērni, apmierinātību ar mājokli.
Rīcības virziens “Sociālā iekļaušana”	

[121]	Rosinām papildināt uzdevumam [121] piesaistītos indikatorus 1) <i>Bērnu īpatsvars ģimeniskai videi pietuvinātā aprūpē no visiem ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem</i> un 2) <i>Ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu īpatsvars pret visu nepilngadīgo Bērnu skaitu valstī</i> , jo pēc mūsu ieskatiem abi izvēlētie indikatori tikai daļēji raksturo Bērnu tiesību aizsardzības sistēmas efektivitāti un atbalsta un pakalpojumu kvalitāti ārpusģimenes aprūpes dažādajās formās . Lai varētu vērtēt Bērnu tiesību aizstāvības sistēmas un ārpusģimenes aprūpes kvalitāti, būtu jāapkopo dati, kas raksturo ārpusģimenes aprūpes dažādajās formās esošo bērnu drošumpēju , resp. 1) mācību sniegumu un izglītības līmeni; 2) fiziskās un garīgās veselības stāvokli, t.sk. atkarības, agrīnas grūtniecības meitenēm; 3) sodāmības ; 4) nodarbinātības statusu utml.
[122]	Kā liecina statistika, nabadzības riskam īpaši ir pakļautas daudzbērnu ģimenes, ģimenes, kurās aug bērni ar speciālām vajadzībām kā arī viena vecāka ģimenes ar bērniem. Tādēļ rosinām pie nabadzības riskam pakļautajām iedzīvotāju grupām pielikt arī ģimenes ar bērniem, īpaši daudzbērnu ģimenes, ģimenes, kurās ir bērns ar īpašām vajadzībām un viena vecāka ģimenes ar bērniem.
[123]	Rosinām precizēt indikatoru <i>Darba ar jaunatni nozīmes un veidu paplašināšana un stiprināšana, lai veicinātu efektīvu pāreju no bērna uz pieaugušā statusu</i> , jo šobrīd izvēlētais indikators <i>Personu īpatsvars zem minimālā ienākuma līmeņa neļauj pilnībā spriest par darba ar jaunatni daudzveidību un efektivitāti</i> , jo neatspoguļo citus, ne mazāk svarīgus darba ar jaunatni rezultātus, kā piemēram, jauniešu sociālās aktivitātes uzlabošana kā arī neļauj spriest par to, vai rezultāts ir zems, tādēļ, ka darbs ar jaunatni nav efektīvs vai arī pašvaldībās nav cilvēkursu darbam ar jaunatni un kopumā netiek atbalstītas organizācijas, kas strādā ar jauniešiem. Tādēļ iesakām iekļaut indikatoru, kas 1) ataino jauniešu sociālo aktivitāti raksturojošus datus, tostarp, iesaisti dažādās jauniešu organizācijās, jaunatnes jomas projektos un aktivitātēs; 2) indikatoru par jaunatnes jomā nodarbināto speciālistu skaitu pašvaldībās un 3) Jaunatnes organizāciju un tajās iesaistīto jauniešu skaitu, izdalot organizācijas darbības jomas (vide, sociālā iekļaušana, politika utml.). Tas ļautu identificēt aktuālās tendences un jauniešu interešu loku.
	Rīcības virziena mērķa aprakstā tiek minēts, ka ir jāveicina dažādu cilvēku grupu, t.sk. personu ar invaliditāti, senioru un sociālā un ekonomiskā iekļaušana, kā arī jāpilnveido sociālo pakalpojumu klāsts, kvalitāti un pieejamība, tomēr rīcības virziena uzdevumos tas neatspoguļojas. Tādēļ rosinām definēt ka uzdevumus, tā indikatorus, kas palīdz sasniegt mērķi un izvērtēt progresu. Kā papildus uzdevumu aicinām iekļaut valsts atbalstu subsidēto darba vietu radīšanai cilvēkiem ar ilgstošu bezdarba pieredzi un īpašām vajadzībām . Attiecīgi kā indikatoru iekļaut 1) nodarbināto statistiku subsidētajās darba vietās; ja pieejams, statistiku, cik no šiem subsidētajiem darbiniekiem turpina darbu 12 mēnešus pēc subsīdiju beigšanās; 2) statistiku par bezdarba rādītāju cilvēkiem, kuriem ir speciālās vajadzības (invaliditāte); 3) rādītāju, kas ļauj izvērtēt Valsts nodarbinātības aģentūras piedāvātie kursu un citu pasākumu efektivitāti specifiskām mērķa grupām, piem. jauniešiem, kas nestrādā un nemācās; senioriem, kas reģistrēti kā ilgstošie bedarbnieki.
Prioritāte „Zināšanas un prasmes personības un valsts izaugsmei“	
Rīcības virziens “Kvalitatīva, pieejama, iekļaujoša izglītība”	
[161-170]	Apakšsadaļā „Izglītība ekonomikas izaugsmei” netiek runāts par kvalitatīvu, mērķtiecīgu atbalstu karjeras izvēlē un orientācijā skolēniem, kam ir izšķiroša loma savlaicīgā jauniešu interešu un talantu identificēšanā un tālākās profesijas izvēlē. Tādēļ rosinām iekļaut gan

	<p>uzdevumu, gan attiecīgu indikatoru, kas fokusējas uz savlaicīgu un kvalitatīvu karjeras konsultāciju un profesionālās orientācijas nodrošināšanu visiem skolēniem, kuriem tas ir aktuāli.</p> <p>Tāpat, lai veicinātu skolēnu interesi un izpratni par uzņēmējdarbību, tās principiem un praksi un mazinātu nedrošību, būtu iekļaujams uzdevums veicināt uzņēmējdarbību veicinošu programmu un prakšu iekļaušana skolēnu mācību programmā. Kā indikators varētu kalpot 1) skolu un kopējā skolēnu skaita iesaiste skolēnu mācību uzņēmumos, kā arī 2) statistika par 18-24 gadu vecu jauniešu iesaisti uzņēmējdarbībā (% no visiem uzņēmumiem) un 3) 18-24 gadu vecu jauniešu interese par specifiskajām valsts atbalsta programmām jaunajiem uzņēmējiem (kopējais iesniegto pieteikumu skaits pret apstiprinātajiem).</p> <p>Rosinām izcelt mācību priekšmeta ieviešanas nepieciešamību, kas veicinātu bērnu un jauniešu izpratni par veselību, t.sk. reprodūktīvo, savstarpējām attiecībām, cilvēktiesībām un kritiskās domāšanas iemaņas.</p>
[175 - 183]	<p>Apakšsadaļā „Iekļaujoša izglītības vide” runāts par iekļaujošas vides nodrošināšanu visiem skolēniem, tai skaitā bērniem un jauniešiem ar speciālajām vajadzībām, tomēr tālāk nav atrodami ne mērķa indikatori, ne uzdevumi, kas adresētu bērņus un jauniešus ar speciālām vajadzībām. Tāpat netiek runāts par nepieciešamību uzlabot iekļaujošās izglītības kvalitāti.</p> <p>Tādēļ rosinām iekļaut kā mērķa indikatorus 1) statistikas datus par bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām izglītības sniegumu un iegūto izglītību; 2) bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām % no kopējā bērnu skaita, kas mācās vispārīgizglītošajās mācību iestādēs un programmās un 3) vispārējās, profesionālās un augstākās izglītības iestāžu % no kopējā skaita, kurās nodrošināta vides pieejamība cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.</p> <p>Rosinām arī pievienot uzdevumu bērnu un jauniešu sociāli emocionālās labsajūtas (labbūtības) stiprināšanai formālajā izglītībā, kur indikators aptver visus, nevis tikai riska grupu bērņus un jauniešus.</p>